

Getuigenis

Lucien MASSART (1908 – 1978)

RUCA in 'The seventies', onder het bewind Massart

De missie van de Massart-Chemiegroep aan het RUCA

In de zeventiger jaren waren pakjes sigaretten bijna even gebruikelijk als smartphones nu. Rector Massart monsterde mij vanachter zijn imposant bureau in de Goemaerelei met doordringende blik. Hij bood mij, een niet-roker, zijn superzware Groene St. Michel aan. Hij had jonge wetenschappers nodig om het groeiende aantal studenten van zijn RUCA-imperium draaiende te houden. Zijn chauffeur, André, reed mij in zijn Amerikaanse slee naar het prachtige, authentieke Oud-Koloniaal Instituut van Middelheim, waar ik mocht kennismaken met dr. Parmentier. De dertiger, overgeënt van UGent, beschikte over een bonte verzameling jonge wetenschappers, laboranten, technici, en laboratoriumhelpers. Dr. Parmentier was aangetrokken om de studentenopleiding uit te werken, en een labo-infrastructuur (apparatuur, boeken en publicaties ...) uit te werken die als voedingsbodem moest dienen voor wetenschappelijk onderzoek. Fichebakken werden dagelijks bijgewerkt met een typemachine, om een enorm bestand aan kopieën van wetenschappelijke publicaties omtrent fytochemie op te bouwen ... De files van The seventies waren door mij continu geraadpleegde fotokopieën in metalen kasten ... Massart had voorliefdes voor analytische chemie, en biochemie. Fytochemie stond in de startblokken, en ik kreeg toestemming om de toenmalige Engelse leidinggevende fytochemici Tony Swain, en Jeffrey B. Harborne in Londen te polsen over de meest interessante pistes, en om nieuwsoortige analyse-apparatuur aan te schaffen uit Europa en de VS. Het Westen' was op dat moment wetenschappelijk leidinggevend. Japan haalde in, China was een ramp, en de wetenschap in Rusland en in de Oostbloklanden had een enorme klap gekregen.

Een gezellige studentenruimte

Voor de studenten was het gebouw prima geïmproviseerd aangepast voor practica, inleidingslessen, oefeningen, lekker en gezond eten, enige ontspannings- en ontmoetingsruimte naast de eetzaal ... Ik studeerde aan de VUB, waar een vrij groot aantal RUCA-studenten na hun twee kandidatuurjaren hun licentiejaren (toenmalige nomenclatuur) kwamen verderzetten. Zij waren onder de indruk van hun icoon Massart, en hadden duidelijk heimwee naar de middagmomenten waarop ze in de Middelheim-eetzaal een kaartje konden leggen, schaken, cursusmaterieel delen ... Ze vormden een authentieke Antwerpse studentenatmosfeer, spraken onderling onverbloemd Antwerps, en plantten complexloos die cultuur over op de veel meer burgerlijke VUB/ULB.

Wetenschappelijk onderzoek moest zijn eigen weg vinden

Wetenschappelijk onderzoek van onze groep was voor rector Massart duidelijk iets voor een latere fase 2. Hij drong wel aan op de materiële opbouw van een researchgroep. Hij vatte dat voor ons samen met zijn cynische mop over de getrainde aap en de prof, die samen met een raket in de

ruimte gestuurd worden. De getrainde aap begint direct alle knoppen en hendels te bedienen. De prof heeft enkel een envelop meegekregen met een geschreven boodschap: "de aap op tijd eten geven". Hij kon zelf niet lachen om zijn eigen mop die onze situatie karikaturaal verwoordde: 'se débrouiller'. Hij had aan de UGent hoogstaand wetenschappelijk onderzoek gedaan (hij kreeg de Franquiprijs), met duidelijke voorkeur voor biochemisch gericht werk. Top-wetenschappers zoals Marc Van Montagu (die gaf hem een expliciet ere-dankwoord: "I was fortunate to meet Lucien Massart at UGent"), die België op de biochemisch-biotechnologische wereldkaart zetten, getuigen dat ze door Massarts sterke persoonlijkheid en karakter werden aangevuurd. Die wetenschappelijke drang moest Massart noodgedwongen aan het RUCA on hold zetten.

Jezuïeten waren de vijand

Rector Massart was tevreden dat zijn studenten degelijke practicabegeleiding en theoretische oefeningen kregen, en uiteraard lessen. Massart zelf kon studenten boeien met de toenmalige middelen waarover een prof beschikte: een stuk krijt, een zwart bord, en een spons. En de door hem vereiste dresscode: jasje, hemd en das. De fundering was gelegd, nu nog de bovenbouw. Het moest en zou in zijn onwrikbare geest, een volwaardige universiteit worden. Massart was een product van de Antwerpse en (later) Gentse vrijzinnigen (socialisten en liberalen) met de schoolstrijd nog in hun achterhoofd. Die had rond 1960 min of meer een consensus opgeleverd voor het secundair onderwijs, maar Massart wou vrijzinnige uitbreidingsmogelijkheden in het universitair onderwijs. Onderwijs, eerder door de staat gestuurd, dan door de kerk, daar zag hij in Antwerpen zijn levensmissie in. En die missie verdedigde hij als een autocraat. Je had de indruk dat je in een godsdienstoorlog terecht kwam. Rookte hij St. Michel uit wraak? Een jezuïet van UFSIA was voor Massart een te negeren vijand. Uiteindelijk zijn RUCA-UIA en UFSIA vreedzaam samengevloeid. Verschillende post-Massart-architecten met ongepolariseerde visie, waaronder chemicus prof. Alderweireldt, hadden daar de juiste opbouwende instelling voor.

De Untouchables

Rector Massart zagen we enkel als hij mondelinge examens kwam afnemen. Ik had daar een observatie-taak. Het eerste uur kwam de Rector nog niet opdagen. De immer nieuwsgierige en leuke professor Herman (toen zestiger) kwam de 10 vragen geregeld inspecteren. "Ik kan alle vragen beantwoorden", vertrouwde hij mij toe. "Ik word aangestuurd door God en Einstein, via geregeld overleg". Rector Massart wist dat prof Herman omringd was door twee uiterst competente jongere proffen (prof Desseyn, en Van der Veken), die zijn door de leeftijd ondermijnd gedragspatroon onschadelijk maakten voor de studenten. Een rector heeft nogal wat karaktertrekken van verschillende professoren bij te sturen. Een prof van de jaren zeventig was (net als nu waarschijnlijk) een product van de hogere middenklasse. Untouchable voor de student die in de zeventiger jaren ineens voor een groot deel afkomstig was uit dikwijls lagere kasten, waarin uiteraard ook heel wat talent te rapen valt. Niet zelden werd een ravage aangericht door enkele proffen die, ondanks goede lessen, enorm lage slaagpercentages lieten noteren. Een van de eerste studenten die hier openlijk rustig op reageerden, was de huidige (2025) rector, Herwig Leirs. Dat was voor mij een eye-opener. Nu en dan was er ook een grensoverschrijdend voorval in verband met mondelinge examens. Massart legde een openbare proclamatie een half uur stil toen hij door luid protest van een studente op een dergelijk incident werd gewezen, en deed de deliberatiecommissie achter gesloten deuren manu militari de oneerlijke beoordeling (2/20) corrigeren. Verrassend voor een assistent-observator zoals ik, en ongezien voor de stemgerechtigde untouchables.

It is lonely at the top

Amanuensis Jules zette bij het mondelinge examen voor de baas steeds een kop klaar met koffiefilter erop. De mondeling geëxamineerde geneeskundestudenten wisten dat er geen koffie in de kop zat, maar pure whisky. Een van de vele sluwe trucjes die hij had om aan de alcoholconsumptiecontrole van zijn secretaresse te ontsnappen. Massart had alles en iedereen (ook zichzelf) nochtans goed onder controle. Zijn lessen waren stipt en helder, zijn evaluaties correct.

In de kerstperiode kregen we rector Massart in het labo toch onverwacht uitzonderlijk een kwartiertje op bezoek bij ons kerstdiner. Hij was vergezeld van zijn chauffeur André, en van zijn andere steunpilaar, beheerder Drubbel. Die laatste zong die avond zowaar, op zijn knie steunend, een heuse opera-aria. Daarbij hield hij de hand vast van poetsvrouw Maria, een nooit gehuwde oudere dame, die dienst deed als ‘geliefde prinses’. Het trio had zich zowaar kostelijk geamuseerd, vóór ze ons verrast achterlieten.

De mindere karaktertrekken

De Baas heerste als een autocraat. Voor de studenten was hij beschermend, en dus iconisch. Hij verzette dan ook bergen om hun een degelijke opleiding, infrastructuur, en lesgevers te kunnen geven. Zijn chemie cursus werd jaarlijks gedrukt met een stencilmachine. Een uitgebreid werk van weken, waar toen nog heel wat volk en tijd aan te pas kwam. Die cursus werd tegen 25 euro per stuk verkocht in zo’n 300 exemplaren. Omgerekend 20 maandwedden van een assistent. Netjes verzameld door de amanuensis Jules, die het geld plichtsgetrouw in een sigarenkistje afleverde aan de Baas. Jules had het bombardement van Mortsel overleefd, maar hield er een epileptische storing aan over, en was uiterst trots op zijn practicumwerk, dat hij in de perfectie uitvoerde. Het feit dat de Baas hem een gepaste job met heel beperkt, maar vast inkomen had bezorgd, maakte hem plooibaar. Niet onverdeeld dankbaar. De spanning tussen (academische) elite en voetvolk was soms voelbaar.

Een prof die geen email kan typen

Dat beschermend baas-ondergeschikte-patroon vond je ook terug in de prof-secretaresserelatie. Een prof van vóór mijn generatie wou dikwijls niet typen. Hij dicteerde aan zijn secretaresse, of gaf haar/hem een geschreven tekst. Sommigen weigerden enkele decennia later om met een pc te werken, vanwege het secretaresse-imago van het toetsenbord. Rekenmachientjes waren in de seventies aan het oprukken, dus die kon je niet negeren. Maar een e-mail versturen lukte hun enkele decennia later niet, terwijl anderen er op hoge leeftijd juist op uit waren om toch zeker de allerlaatste versie van Excel te bezitten.

Opgang van de bio-connecties

Als er enkele wetenschappelijke disciplines zijn die vooruitgang geboekt hebben sinds de seventies, dan horen daar zeker de medische en de biomedische wetenschappen bij. Er is wel een groot zwart gat tussen klassieke chemie en chemie van levende systemen (gedrag van DNA bijvoorbeeld). Massart beseftte dat, en was gefascineerd door de chemie van de natuurlijke systemen, en dat reflecteerde zich in zijn cursus, en in zijn stimulatie van bovenvermelde top-

wetenschappers. Algemene chemie was in het Massarttijdperk een reeds afgeronde harde wetenschap, wachtend op een verbinding met de enorm complexe chemie van biologische systemen. Massart heeft de essentie ervan – de chemische wortels – met heldere, boeiende uiteenzettingen kunnen overbrengen aan zijn studenten.

De volgende farao

Langzaam brokkelde de gepolariseerde visie van Massart af. Hij kreeg concurrentie van de andere zijde van het maatschappelijk spectrum: de katholieke prof. Marie De Groodt-Lasseel. Het gevecht was continu en genadeloos, zoals tussen een farao en zijn opvolger. Ik zat er geregeld tussenin. Toen ik een klein labo vroeg aan de Baas, om proeven met radioactiviteit uit te werken, kreeg ik dat onmiddellijk. Toen ik er een proef uitvoerde, stond er plots een voor mij onbekende, nette, elitaire dame in de deuropening. Met de handen in de heupen. U komt er niet in, zei ze. Dit is een van mijn laboratoria. Ik had een proef lopen waarbij timing belangrijk was, stak mijn handen grappend de lucht in ter overgave, en we draaiden buik tegen buik het lab in. Ze verdween. Vijf minuten later werd ik ontboden op het bureau van prof. Parmentier. Die keek me lijkbleek aan, zoog nerveus aan zijn Belga zonder filter, en zei dat hij een striemende telefoon had gekregen van prof. Marie De Groodt-Lasseel. Of ik wel besepte wie dat was? Neen dus. “Ik begrijp hier niks van”, zei hij: “Mevrouw eindigde het korte gesprek met de mededeling dat ze het incident eenmalig door de vingers zou zien, want ze vond zijn nieuwe assistent eigenlijk best aardig”.

De bronzen buste

Prof. Kuyck was een van de trouwe assardisten. Hij ging geregeld eten in het studentenrestaurant, op de voet gevolgd door twee assistenten die wij al smalend ‘de Kuikentjes’ noemden. Hij had kunstzinnige talenten, en maakte een buste van Massart in klei. Daarna werd er, via een negatief, een bronzen beeld van gemaakt. Dat beeld vind je nu aan het auditorium Massart. De buste in klei mocht ik houden. Ik liet ze decennia lang aan de deur van mijn bureau staan, op een mooie sokkel. Ik werd dus als een massardist aangezien door sommige bezoekers. Ik waagde de gok dat zoiets negatief of positief kon uitvallen. De meeste bezoekers concludeerden wel dat eerste rector Massart een van mijn mentoren moest geweest zijn, en dat dwong respect af. Ze geloofden dat ik een zekere connectie had met de stichter-rector-elite. Dat was de bedoeling. De waarheid is datgene wat je gelooft. Het beeld van klei heb ik na mijn emeritaat niet meer weergezien. Het bronzen beeld is mogelijk een van de weinige bustes van een Vlaamse ex-rector. Terecht, want hij was een van de meest invloedrijke en richtinggevende mensen van de Vlaamse academische elite van vorige eeuw.

em. prof. dr. Luc Nagels, FWET, UAntwerpen
Oktober 2025